

JOŠ PONEŠTO O STRADA(VA)NJU PAROBRODA „DAKSA” (ZAVJETNA SLIKA p/b „DAKSA” IZ 1929. GODINE)

*There is More to be Said about the Steam Boat
„Daksa“ Shipwreck
(Votive Painting s/s „Daksa“ from 1929)*

UDK 82.629.5 "DAKSA"

O stradanju parobroda „Daksa” (vlasništvo Dubrovačke parobrodarske plovidbe, izgrađen u brodogradilištu John Readhead & Sons. Ltd., West Docks, South Shields, 1911.), koji je nepovratno izgubljen 26. siječnja 1930. i ostaci su mu poslije pronađeni na španjolskoj i portugalskoj obali, već se dosta pisalo.¹ Iako se često spominje stradavanje p/b „Daksa” u Biskajskom zaljevu, taj brod te za njega kobne 1930. g. tamo nije nikada stigao, a ime „Dakse” ne nalazi se na popisu netragom nestalih (u Lloyd'sovoj rubrici „izgubljen bez traga” - *lost without trace*) upravo zbog nađenih ostataka na obali.² Moguće je da se radi o zamjeni za onu havariju koju je isti brod preživio 1929. godine.

U jednom londonskom muzeju nalaze se makete svih brodova što su tragično skončali na dnu Atlantika, pa tako i maketa parobroda „Daksa”.³

* prof. Đivo Bašić, viši kustos, Pomorski muzej u Dubrovniku

¹ Vidi literaturu navedenu u radovima: Đivo Bašić, Ususret 70. obljetnici brodoloma parobroda „Daksa” (Spomen stradanja parobroda „Daksa” i cjelokupne posade 1930. g.), *Naše more*, god. XLVI, br. 5-6, Dubrovnik, 1999, str. 231-232; fra Nikola Radić, *Ciklon je potopio „Daksu”, U prigodi 70. obljetnice pogibije mornara u Biskajskom zaljevu 1930. - 26. I. 2000.*, Baška Voda, 2000, str. 53-54. U ovom članku navest ću neke radove kojih tamo nema. Dok su se neki stjecajem očito sretnih okolnosti iskrkali s broda, dva mornara (Ante Srzić i Nikola Kolumbić) nesretno su upotpunili manjak posade. Ibiđ., str. 17.

² Marijan Žuvić, Modri Dossier X, Točno je 75 godina od najteže mirnodopske tragedije hrvatskog brodarstva, „Daksa” - najveća grobnica bez križa, *Slobodna Dalmacija*, god. LXII, br. 19367, (petak, 21. siječnja 2005), Prilog „More”, br. 177, Split, 2005, str. 14-15.

³ M. Konjevod, Tragedija „Dakse” i njezine posade na Atlantiku, Nestali u orkanu, *Vjesnik*, (petak, 22. svibnja 1959), Zagreb, 1959, str. 5. Tamo se hipotetički pokušavaju rekonstruirati bilješke dnevnika, pa se za 26. siječnja 1930. stavlja podatak da je mornara Bašića odnio val. Koliko novinski članci mogu varirati i donositi pogrešne podatke, govori tomu u prilog i članak: M. T., Katastrofa „Dakse”, *Borba*, (20. siječnja 1960), Zagreb, 1960, gdje se navodi 6. siječnja 1930. kao dan stradanja. Tako se npr. u članku: Zvonko Radoš, Doživljaji naših pomoraca, Tragedija parobroda „Dakse”, *Borba*, (3. srpnja 1955), Zagreb, 1955, navodi da je strašna vijest o poginuću pomoraca p/b „Daksa” potresla dubrovački kraj krajem siječnja 1931. godine!

Za ondašnje doba „Daksa” je bila dobre konstrukcije i prilično čvrsta, te ga je Dubrovačka parobrodarska plovidba iz Dubrovnika smatrala jednim od najboljih, što se očitovalo u odabiru prijevoza najvažnijih tereta.⁴ Uz vjerojatnu mogućnost da je brod nastradao ponajviše zbog nevremena koje je nakon saniranja (i opoziva SOS-a) uzrokovalo ponovljeni prodor vode u štive, kao posljedicu znatnije oštećenih palube i nadgrađa, pritom je bio uzrokom ili nepravilni raspored količine ukupnog tereta u skladištima (štivama), ili oštećenje samog brodskog trupa nailaskom na hridi. A mogući su razlozi i u načinu tadašnje gradnje brodova (otvorene zaštitne palube) pa prodiranje mora u skladišta pramca i krme, uz problem dubokog tanka (*deep tank*) i izloženost valovima transmisije (mehaničkog) kormila⁵ koje može blokirati i(li) puknuti.

Zapovjednik broda „Ivo Račić” (koji je preživio isto nevrijeme) zapisao je za nedjelju 26. siječnja 1930. u brodski dnevnik: „Za vrijeme jedne jake vijavice u 18,10 sati, jedan jaki val udario je u kormilo i odmah je pukla uzda u predjelu elastičnog pera. Brod je odmah izgubio vladanje i dok je bio pobočno vjetru, otvorilo je more skladište br. 4 i nalilo ga vodom. Odmah se uglobio ručni mehanizam kormila, ali je i ovaj puknuo. Videći se u pogibelji i za opći spas, stavlja se stroj svom snagom naprijed, da bi se povratio pravac na more, što je i uspjelo. Utoliko se radi na osiguranju kormila i popravljanju uzde, ali ovi radovi su otežčani i zavlačuju se uslijed mrkle noći, vijavice i jakih valova, koji se prelijevaju preko krme.”⁶

⁴ D. Č., Uz godišnjicu jedne od naših najvećih pomorskih katastrofa, „Daksa” u centru ciklona, *Novi list*, (15. veljače 1959), Rijeka, 1959.

⁵ Antun Ničetić, U povodu sedamdesete obljetnice pogibije pomoraca p/b „Daksa”, *Naše more*, god. XLVII, br. 1-2, Dubrovnik, 2000, str. 73-74.

⁶ M. F., Prije 26 godina: Potonula „Daksa” sa 38 članova posade, *Slobodna Dalmacija*, (26. siječnja 1956), Split, 1956.

Brodove koji su se našli u području tog nevremena oštetilo je pobješnjelo more: slomljeni jarboli, razbijeni dijelovi paluba i sl. Više od deset brodova je gotovo istodobno tražilo pomoć,⁷ a brodovi „Barcelona“, „Orangemo(o)r(e)“ i „Cangelli“ javljali su o slomljenim palubama, krmama i odnesenim ili uništenim čamcima.⁸ U najnovije vrijeme čamci za spašavanje (*lajboti*) izdržljiviji su (čak su i zatvoreni - više nalikuju na „podmornice“), i čvrsto pričvršćeni (neki koso pri krmi, spremni za „porinuće“). Na p/b „Daksi“ su bili smješteni uzdignuto na središnjem dijelu (iza dimnjaka), te manji čamac uz nadgrađe komandnog mosta. Pomorci na nekadašnjim brodovima, ako bi izgubili te čamce, bili su prepušteni na milost moru i nevremenu.

U Gospi od Milosrđa u Dubrovniku postoji zavjetna slika parobroda „Daksa“, izvedena u tehnici akvarela (na papiru; dim. 59,5 x 39 cm) na kojoj stoji datum 1. studenog 19.., gdje se slabo raspoznaju dvije zadnje brojke 1929. godine.⁹ Naime, zanimljiv je zapis kap. Iva Šiševića gdje kaže: „Čuli ste za brod 'Daksu'? Bio sam 1929. godine na njoj kadet. U Biskaju nas je uhvatila strahovita oluja. Brod je posrtao, nestajao bi u valovima i opet se pokazivao.

Ogromni valovi nagonili su nas u proždrljivo ždrijelo po zlu poznatog Biskaja. Ipak smo odoljeli stihiji, ali brod je prilično stradao; željezne oplatae su se mjestimično svinule. Nakon popravka, na drugom putovanju Biskaj ga je progutao. Srećom, ja sam prije toga bio iskrcan.“¹⁰ Ipak, kap. Ivo Šišević je, tijekom povratka iz Egipta, u noći između 12. i 13. prosinca 1958. doživio jednu od najsnažnijih oluja upravo blizu Dubrovnika. Zbog nemogućnosti nastavka putovanja, sklonili su se između Koločepa, Grebena, Šipana i Lopuda. „Svjetioničaru na Grebenu valovi su srušili kuću i polomili prozore, a jurišali su čak i preko visokih dubrovačkih zidina. Od tada svjetioničar više ne živi na Grebenu i svijetla svjetionika se automatski pale i gase“.¹¹

U Glavnom odboru Zaklade „Daksa“ bio je nekadašnji ministar (vanjskih poslova) dr. Josip Smodlaka, tada u mirovini (1940. g.), koji je imenovan članom Glavnog odbora 1934., a 1937. g. predsjednikom.¹² Ljudski gledano, nestanak parobroda „Daksa“ najveća je tragedija dubrovačkog i ujedno hrvatskog pomorstva uopće između dva svjetska rata.

Rukopis primljen: 1.2.2005.

⁷Od S.O.S. do propasti, *Nad plavom grobnicom „Dakse“*, Štamparija Jadran, Dubrovnik, 1930, str. 1.

⁸A. Rudi, Pogled u povijest, Najveća nesreća hrvatskog pomorstva između dva svjetska rata, Dan kad je nestala Daksa, *Nedjeljni jutarnji list*, god. VIII, br. 2377 (nedjelja, 2. siječnja 2005), Zabavnik, br. 329, Zagreb, 2005, str. 26, 31.

⁹Anica Kisić, Zavjetne slike XIX. i XX. stoljeća u crkvi Gospe od Milosrđa u Dubrovniku (Katalog zbirke), *Pomorski zbornik*, knj. 12, Rijeka, 1974, str. 542. Tu pogrešno stoji da je 1930. g. nastradalo 36, umjesto 38 pomoraca. Broj od 36 pomoraca spominje se u vezi s jednom po težini sličnom havarijom iz 1929. g. na putu prema Engleskoj, uz još 23 pomorca za drugi brod Dubrovačke parobrodarske plovidbe i 21 pripadnikom marinaca za podmorničke vježbe (ukupno 80 ljudi) koji su, pod zapovjedništvom kap. Iva Hoffmanna, bili angažirani oko izbacivanja vode iz broda uslijed nevremena. P/b „Daksa“ je u zadnjim godinama postojanja pretrpio težu i lakšu havariju prije one kobne, zadnje. Vidi: Od S.O.S. do propasti..., o. c. (7), str. 2.

¹⁰Portret, Pomorac i naučni radnik, kap. Ivo Šišević, zapovjednik broda „Jugoslavija“, *Vjesnik*, (četvrtak, 3. srpnja 1958), Zagreb, 1958, str. 5.

¹¹Mladen Petrinić, Likovi pomoraca, Barba s „Jugoslavije“, *Borba* (srijeda, 1. srpnja 1959), Zagreb, 1959, str. 6.

¹²*Spomenica zaklade „Daksa“*, Zaklada „Daksa“, Glavni odbor, Split, 1940, str. 3, 34. Tamo su na 55 stranica navedeni prilozii, prihodi i rashodi uz kratku povijest zaklade.